

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ศักยภาพขององค์การการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากองค์การการเงินชุมชน จำนวน 12 แห่ง ได้แก่ (1) กลุ่มสัจจะบ้านดอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ (2) กองทุนหมู่บ้านหนองบอน จังหวัดปราจีนบุรี (3) กองทุนหมู่บ้านบ้านทุ่งดินเหนียว จังหวัดจันทบุรี (4) กองทุนหมู่บ้านบ้านสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี (5) กลุ่มกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ตำบลสะพานไม้ จังหวัดสงขลา (6) สถาบันการเงินชุมชนบ้านห้วยทราย จังหวัดเชียงใหม่ (7) สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนแก่น จังหวัดปราจีนบุรี (8) สถาบันการเงินชุมชนไชยธนาคาร จังหวัดจันทบุรี (9) สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดกาญจนบุรี (10) สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ จังหวัดกาญจนบุรี (11) สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง จังหวัดอุบลราชธานีและ (12) สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจงรายชื่อ และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมตามนิยามศัพท์ขององค์การการเงินชุมชน ประกอบด้วย กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะ และสถาบันการเงินชุมชน มีตัวชี้วัดรวม 40 ตัวชี้วัด แบ่งเป็นดัชนีชี้วัด 5 ดัชนี ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คุณธรรมและความรู้ โดยแต่ละดัชนีมีองค์ประกอบของปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการภายใน ด้านการเงิน ด้านสมาชิก และด้านการเรียนรู้และการพัฒนากรรมการ ซึ่งแต่ละดัชนีมีจำนวนตัวชี้วัด ดังนี้

- 1) ดัชนีชี้วัดด้านความพอประมาณ มี 3 ตัวชี้วัด
- 2) ดัชนีชี้วัดด้านความมีเหตุผล มี 11 ตัวชี้วัด
- 3) ดัชนีชี้วัดด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว มี 8 ตัวชี้วัด
- 4) ดัชนีชี้วัดด้านคุณธรรม มี 5 ตัวชี้วัด
- 5) ดัชนีชี้วัดด้านความรู้ มี 3 ตัวชี้วัด

ผู้ศึกษาได้ให้คะแนนในแต่ละตัวชี้วัดตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้วหาค่าเฉลี่ยรวมขององค์การการเงินชุมชนทั้ง 12 แห่ง จากการศึกษา พบว่า การดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คุณธรรมและความรู้มีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.17, 8.58, 14.17, 4.42 และ 2.50 คะแนน ตามลำดับ และเมื่อประเมินคะแนนรวมทั้ง 40 ตัวชี้วัด มีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 31.83 คะแนน ดังนั้น คะแนนเฉลี่ยดังกล่าว

จึงเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชน โดยองค์กรการเงินชุมชนใดมีคะแนนประเมินต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่ามีศักยภาพต่ำ แต่หากองค์กรการเงินชุมชนใดมีคะแนนประเมินสูงกว่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่ามีศักยภาพสูง สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1.1 ปัจจัยที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพสูง

การวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง จะมีปัจจัยในหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว การมีคุณธรรม และความรู้ ครอบคลุมครบทุกด้าน โดยในแต่ละหลักการมีองค์ประกอบของปัจจัยต่างๆ ดังนี้

ด้านความพอประมาณ ประกอบด้วยปัจจัยด้านการใช้สินทรัพย์ ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนมีสัดส่วนเงินลงทุนต่อเงินรับฝาก น้อยกว่า 0.5 ในขณะที่เดียวกันด้านสภาพคล่องทางการเงิน มีสัดส่วนกระแสเงินสดรับต่อกระแสเงินสดจ่าย ตั้งแต่ 1 เท่าขึ้นไป และมีความสามารถในการทำกำไรในสัดส่วนกำไรสุทธิต่อเงินลงทุนตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

ด้านความมีเหตุผลนั้น องค์กรการเงินชุมชนจะต้องมีแผนต่างๆ ที่ชัดเจน ประกอบด้วย (1) แผนการบริหารจัดการองค์กร อันได้แก่ การมีโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน มีระเบียบข้อบังคับกลุ่ม และกรรมการและสมาชิกมีส่วนร่วมในการออกระเบียบข้อบังคับและกำกับดูแลการปฏิบัติตามระเบียบของกรรมการและสมาชิก (2) มีแผนการบริหารการเงิน คือ แผนรายรับ รายจ่าย และแผนก่อนลงทุน แต่จากการประเมินยังพบว่า องค์กรการเงินชุมชนทุกแห่งไม่ผ่านเกณฑ์ด้านการวางแผนก่อนลงทุน ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนขององค์กรการเงินชุมชน (3) ด้านแผนบริหารสวัสดิการชุมชน ทั้งประเภทสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพที่ต้องครอบคลุมอย่างน้อย 4 เรื่อง ประกอบด้วย การเกิด ชราภาพ เจ็บป่วย และเสียชีวิต ประเภทแผนกิจกรรมพัฒนาสังคม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องมีจำนวนกิจกรรมแต่ละประเภทไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20 ของกิจกรรมทั้งหมด และ (4) แผนประเมินผลการดำเนินการ ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนทุกแห่งต้องมีการกำหนดระยะเวลาติดตามประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว มีปัจจัยที่เชื่อมโยงมาจากความพอประมาณ ความมีเหตุผล และคุณธรรม ซึ่งหากองค์กรมีการดำเนินงานตามหลักการและเงื่อนไขดังกล่าว ย่อมส่งผลให้้องค์กรการเงินชุมชนนั้นมีความพร้อมต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หรือสามารถเผชิญปัญหาและปรับตัวได้อย่างทันที่

ด้านคุณธรรม เมื่อองค์กรใดมีบุคลากรที่ประพฤติตน ปฏิบัติงาน ตามระเบียบข้อบังคับ และแผนการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด สมาชิกมีการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับขององค์กร รวมถึงให้การสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม หรือกล่าวคือ มีคุณธรรมกำกับจิตใจ มีความซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนยอมส่งผลให้องค์กรเกิดความก้าวหน้า ดำเนินงานอย่างเป็นมีคุณธรรมต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

ด้านความรู้ องค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพด้านความรู้สูง เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรอบรู้ เข้าใจและมีการปฏิบัติตามแผนการบริหารจัดการองค์กรด้วยความรอบคอบทุกขั้นตอน มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนแผนการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์เฉพาะหน้า ในขณะเดียวกัน องค์กรควรมีระบบอำนวยความสะดวกในการทำงานอย่างเหมาะสม มีกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการองค์กรและสมาชิก รวมถึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมหรือช่วยเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และมีสัดส่วนของกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่กรรมการ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อกิจกรรมทั้งหมด ทำให้บุคลากร ได้มีการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.1.2 ปัจจัยที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพต่ำ

องค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่ำนั้น เป็นองค์กรที่มีปัจจัยในแต่ละด้านไม่ครอบคลุม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ด้านความพอประมาณ ปัจจัยที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำ คือ ปัจจัยด้านความสามารถในการทำกำไรต่ำ ซึ่งสืบเนื่องมาจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง้องค์กรการเงินชุมชน เป็นการจัดตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนแก่กลุ่มผู้มียรายได้น้อย ให้มีแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ หรือปลอดดอกเบี้ยในการขอสินเชื่อการดำรงชีพหรือประกอบอาชีพ อีกทั้งการให้บริการทางการเงินของ้องค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย การรับฝาก การให้สินเชื่อและการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก มิได้มีการนำเงินรับฝากไปลงทุนในหลักทรัพย์ใด จึงทำให้ไม่มีรายได้จากการลงทุนในหลักทรัพย์ ในขณะที่รูปแบบการลงทุนของกลุ่ม้องค์กรการเงินชุมชน คือ การให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำ ส่งผลให้มีรายได้ซึ่งเกิดจากดอกเบี้ยเงินกู้ไม่สูงมากนัก จึงมีสัดส่วนกำไรสุทธิต่อเงินลงทุนต่ำ

ด้านความมีเหตุผล ปัจจัยที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำ คือ การไม่มีแผนการลงทุน ส่วนเรื่องอื่นๆ เป็นประเด็นที่แตกต่างกันไปในแต่ละ้องค์กร อาทิเช่น มีสวัสดิการไม่ครอบคลุมเรื่องพื้นฐาน 4 เรื่อง คือ เกิด ขราภาพ เจ็บป่วย เสียชีวิต หรือมีสัดส่วนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมต่อจำนวนกิจกรรมทั้งหมด

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เนื่องจากการมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์กรการเงินชุมชนมีการเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หรือสามารถเผชิญปัญหาและปรับตัวได้อย่างทันทั่วถึง ซึ่งพิจารณาได้จากปัจจัยด้านกระบวนการทำงานในองค์กรการจัดการด้านการเงิน และการจัดการสมาชิก ดังนั้น การที่องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพในด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวต่ำ ส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยด้านสภาพคล่องทางการเงินต่ำ ไม่มี ความสามารถในการทำกำไร ขาดการวางแผนการลงทุน มีสวัสดิการเพื่อสมาชิกไม่ครอบคลุมตามความจำเป็นพื้นฐาน รวมถึงการไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก เช่น การไม่เข้าร่วมประชุมตามนัดหมาย เป็นต้น

ด้านคุณธรรม ปัจจัยที่ทำให้องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำ คือ มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของสมาชิกทั้งหมด ทั้งนี้ ตัวชี้วัดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความมีวินัยในบทบาทหน้าที่ของตนต่อองค์กร การที่สมาชิกไม่เข้าร่วมประชุม ถือว่าเป็นการบกพร่องต่อหน้าที่

ด้านความรู้ ปัจจัยที่ทำให้องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำ คือ ขาดการวางแผนด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดทำฐานข้อมูลทางการเงินเพื่อความสะดวกในการทำงาน และให้ความสำคัญกับจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้แก่กรรมการน้อยมากเมื่อเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ

5.2 สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชนแต่ละแห่งตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปรายชื่อองค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพสูงในแต่ละด้าน โดยเรียงตามลำดับคะแนนมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้ดังนี้

1) ด้านความพอประมาณ

องค์กรการเงินชุมชนที่ได้รับการประเมินในระดับมีศักยภาพสูง 3 แห่ง ได้แก่

- กลุ่มสัจจะบ้านดอนแก้ว หมู่ 2 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
- สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนขว้าง ตำบลดงจีเหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

2) ด้านความมีเหตุผล

องค์กรการเงินชุมชนที่ได้รับการประเมินในระดับมีศักยภาพสูง 5 แห่ง ได้แก่

- กลุ่มกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา
- สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

- สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

3) ด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

องค์กรการเงินชุมชนที่ได้รับการประเมินในระดับมีศักยภาพสูง 5 แห่ง ได้แก่

- สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนแก่น ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี
- กลุ่มกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

4) ด้านคุณธรรม

องค์กรการเงินชุมชนที่ได้รับการประเมินในระดับมีศักยภาพสูง 5 แห่ง ได้แก่

- กลุ่มกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนแก่น ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี

5) ด้านความรู้

องค์กรการเงินชุมชนที่ได้รับการประเมินในระดับมีศักยภาพสูง 8 แห่ง ได้แก่

- กองทุนหมู่บ้านหนองบอน ตำบลบางขาม อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านห้วยทราย ตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่
- สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนแก่น ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนไชยธนาคาร ตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
- สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี
- สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรการเงินชุมชนในภาครวม จากการประเมินทั้ง 40 ตัวชี้วัด เปรียบเทียบคะแนนประเมินองค์กรการเงินชุมชนแต่ละแห่งกับคะแนนเฉลี่ยรวม พบว่า มีองค์กร

การเงินชุมชนเพียง 5 แห่ง ที่จัดได้ว่ามีศักยภาพสูงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ (1) กองทุน
 สัจจะวันละ 1 บาท ต.สะพานไม้แก่น จ.สงขลา (2) สถาบันการเงินออมทรัพย์บ้านขอนแก่น จ.ปราจีนบุรี
 (3) สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จ.กาญจนบุรี (4) สถาบันการเงินชุมชนพุทธวิมุตติ
 จ.กาญจนบุรี และ (5) สถาบันการเงินชุมชนบ้านบุกลาง จ.อุบลราชธานี

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรการเงินชุมชน

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชน ทำให้ทราบถึง
 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้้องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพต่ำ ประกอบด้วย การไม่มีความสามารถในการทำ
 กำไร การไม่มีแผนการลงทุน การมีแผนด้านสวัสดิการที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ครอบคลุมเรื่อง
 พื้นฐาน การให้ความสำคัญหรือกำหนดสัดส่วนการดำเนินกิจกรรมแต่ละด้านไม่สมดุล ไม่ว่าจะเป็น
 ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม หรือกิจกรรมพัฒนาองค์กร การไม่มีวินัยในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
 ของตน และขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงาน การศึกษาในครั้งนี้
 จึงมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพองค์กรการเงินชุมชน คือ

(1) **ด้านกระบวนการทำงานในองค์กร** กรณีแผนสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพ องค์กร
 การเงินชุมชนควรมีการวางแผนและจัดทำแผนการจ่ายสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพแก่สมาชิก
 ทั้งแผนระยะสั้น (1 ปี) และระยะกลาง (5 ปี) เป็นอย่างน้อย และมีการประชุมเพื่อทบทวนแผนอย่าง
 น้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อประเมินสถานภาพทางการเงิน ความพอเพียงและอัตราการสำรองเงินทุน
 เพราะนอกจากจะสามารถป้องกันความเสี่ยงต่อการขาดแคลนเงินทุนในอนาคตได้แล้ว ยังเป็นการ
 การทบทวน ปรับปรุงรายการสวัสดิการต่างๆ ให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน
 ส่วนกรณีแผนการลงทุน ควรจัดทำแผนการลงทุนหรือแผนธุรกิจ ทั้งแผนระยะสั้น (1 ปี) และแผน
 ระยะกลาง (5 ปี) เพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการองค์กรในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการลงทุน
 โดยมีการสนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการจากนักวิชาการในพื้นที่

(2) **ด้านการจัดการด้านการเงิน** สร้างความร่วมมือในเชิงพื้นที่ในด้านวิชาการ และ
 งบประมาณ จากภาครัฐ สถานศึกษา ภาคธุรกิจและองค์กรการเงินชุมชนเอง เพื่อผลักดันให้เกิด
 ระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยองค์กรการเงินชุมชนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านการเงินและการลงทุน
 ของท้องถิ่น จัดสรรเงินออมไปลงทุนในทรัพย์สินหรือธุรกิจ เช่น ซื้อสินค้าในราคาถูกและ
 มีคุณภาพมาจำหน่ายแก่สมาชิกในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งนอกจากจะเป็นกิจกรรมช่วยเหลือ
 สังคม ยังเป็นการเพิ่มความสามารถในการทำกำไรอีกช่องทางหนึ่ง

(3) **ด้านการจัดการสมาชิก** กำหนดวาระการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมกันกำหนดและปรับปรุงระเบียบปฏิบัติในการเป็นคณะกรรมการและสมาชิก และเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาต้องแจ้งระเบียบต่างๆ ให้สมาชิกรับทราบ และเนื่องจากการเข้าเป็นสมาชิกกับองค์กรการเงินชุมชน โดยส่วนใหญ่สมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ทั้งในด้านสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพ สวัสดิการด้านการเงิน ดังนั้น ควรมีข้อกำหนดสำหรับเป็นเกณฑ์พิจารณาจัดสรรเรื่องดังกล่าว เช่น หากสมาชิกไม่เข้าร่วมการประชุมเกินจำนวนครั้งที่กำหนด จะได้รับสวัสดิการเพียงบางส่วน เป็นต้น

(4) **ด้านการเรียนรู้และการพัฒนากรรมการ** กำหนดให้มีกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่บุคลากรอย่างน้อยปีละ 4 หลักสูตร ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร ความรู้ด้านการลงทุน เทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการทำงาน และความรู้ด้านการประเมินผลการดำเนินงานโดยขอการสนับสนุนวิทยากรหรือสิ่งจำเป็นต่อการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาในพื้นที่

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและได้ผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือ ควรเพิ่มกระบวนการจัดประชุมระดมความคิดเห็นทั้งในการพัฒนาดัชนีชี้วัด และการวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรการเงินชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

2) ขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศ และมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างมากขึ้น ซึ่งจะทำให้สามารถศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้

3) ควรเพิ่มการศึกษาในประเด็นศักยภาพและประสิทธิผลของการระดมเงินทุนภายในชุมชนเพื่อการชำระหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดกระบวนการ และความสามารถด้านการบริหารจัดการองค์กรและงบประมาณ โดยชุมชน